

ISLAMSKA PEDAGOŠKA MISAO HAMDIIJE MULIĆA (3)

Ifet MUSTAFIĆ

KNJIŽEVNOST U SLUŽBI PEDAGOGIJE

1. Uvodne naznake

Književnost je još jedno područje na kojem se oprobao Hamdija Mulić, ali koje je, također, iskoristio u svrhu ostvarivanja svog prioritarnog cilja koji se ogledao u prosvjetiteljsko-odgojnom djelovanju. O odluci da svoje ideje pretoči u neke od književnih formi i na taj način ih učini dostupnim, Mulić u svojevrsnoj autobiografiji kaže:

“Već ranije osjećao sam da sam i ja dužan raditi za svoj narod. U tu svrhu počeo sam pisati za narod, da bar i tim pravcem pružim svojoj zajednici, koliko bilo, svoju skromnu pomoć.”¹

Svoje početničke korake u književnosti Mulić je napravio u ranoj mladosti, još u sedamnaestoj godini života, kao polaznik prvog razreda učiteljske škole (Daru-l-muallimina). Tragovi tih pionirskih koraka ostali su zabilježeni na stranicama “Pobratima”, koji je tada izlazio u Zagrebu.² Specifičnost je Mulićevog književnog opusa poimanje književnosti kao načina afirmacije vlastitih ideja i mogućnosti komuniciranja sa svojom okolinom. On književnost shvata kao

zabavno i poučno štivo koje za cilj ima odgoj ljudi i iniciranje dobrih djela.³ Stojeći čvrsto na temeljima pedagoške misli, a vođen didaktičko-etičkim ciljevima, Mulić književnosti pridodaje atribut angažiranosti. Smatra je specifičnim oblikom pedagoškog djelovanja. Umjesto puke deskripcije stvarnosti ili njenog friziranja, po Mulićevom shvatanju, književnost ima zadatak da neposredno utječe na njeno mijenjanje. Shodno svom specifičnom pogledu na književnost, Mulić je iza sebe ostavio prozu koju kritičari smještaju u nekoliko, po namjeni srodnih, književnih vrsta. Tako u širokom opusu njegove proze nalazimo pripovijetke za djecu, kao i pripovijetke za odrasle, anegdote iz života, brojne prozne sličice, crtice itd. Kod njega također nalazimo basne kao i legende.⁴

Za ljude koji zakorače u svijet književnog stvaralaštva neminovni su međusobni utjecaji. Tako je, po mišljenju vrsnog književnika i književnog kritičara Muhsina Rizvića, jedan dio Mulićeve proze pod vidnim utjecajem nekih njegovih prethodnika i savremenika. Tu je, u prvom redu, utjecaj Edhema Mulabdića, zatim utjecaj pedagoških pisaca poput Davorina Trstenjaka, tu su i rezonance i opći stilski utjecaj proze Frana Mažuranića te čitalačko iskustvo

lektire savremenih pisaca i školskih klasika: Sremca, Kranjčevića, Gorkog, Gundulića, Sterije, ilirskih pisaca, Namik-Kemala i drugih.⁵

U daljnjem tekstu Mulićevu književnu evoluciju pratit ćemo kroz nekoliko karakterističnih perioda. Na prvom mjestu, to su počeci po uzoru na Edhema Mulabdića, zatim izrastanje u samostalnog pripovjedača, kada je riječ o stilu i sadržaju, i na kraju, govorit ćemo o fenomenu reduciranja njegove proze na usko didaktičko-prosvjetiteljski cilj.

2. Početak po uzoru na Mulabdića

Presudna ličnost u formiranju Mulića kao pripovjedača bio je njegov savremenik i naš dobro poznati književnik Edhem Mulabdić. Prozno stvaranje Hamdije Mulića, u svojim počecima, posebno izborom stvaralačke osnove i pripovjedačkim manirima, neodoljivo podsjeća na "Mulabdićevu školu". Utjecaj Mulabdićeve proze na Mulićev stvaralački poriv ogleda se, prvenstveno, u sličnosti ili čak istovjetnosti tema i motiva. U prilog ovoj tvrdnji navest ćemo nekoliko uporednih primjera proznih crtica iz Mulićevog pripovjedačkog opusa: tako je Mulićeva crtica "*Iz sužanjstva*"⁶ zasnovana na istom motivu kao i Mulabdićev "*Bajram*"; "*Uspomena u narodu*"⁷ ima tematskog dodira sa Mulabdićevom pripovijetkom "*Šehiti*" itd. Očigledan tematsko-motivski afinitet prema jednoj vrsti Mulabdićeve proze vukao je Mulića ka njegovim oblicima naracije do skoro doslovne imitacije. Najprepoznatljiviji utjecaj Mulabdićeve proze ogleda se na narativno-frazeološkom planu koji karakteriše nekoliko bitnih odlika: familijarno usmenopripovjedačko obraćanje, kitnjast stil, forma pouzdanog naratora i dijaloška forma.

2.1. Familijarni usmenopripovjedački stil

Neposrednost familijarnog usmenopripovjedačkog izražavanja prisutna je kod obojice naratora ali u službi donekle različitih ciljeva. Dok Mulabdić ovakav stil izražavanja koristi, uglavnom, forme radi, dotle Mulić suštinu i prioritetni cilj svoje proze poistovjećuje upravo s ovakvim načinom obraćanja. U crtici "*Iz sužanjstva*", na način familijarno-usmenog pripovjedača, Mulić se "bavi" porodicom kojoj je rat odveo oca i muža stavljajući se ne u ulogu hladnog posmatrača, kao što to radi Mulabdić, već u ulogu onoga koji brine i bdije nad

sudbinom tih "siročića". Dakle, u jednoj ramazanskoj noći, okupljeni oko svoje majke, mali "siročići" se prisjećaju svoga oca za kojeg vjeruju da se nikada neće vratiti:

"Uzmi, hrano majčina, Kur'an, pa nam prouči Jasini-šerif.' Kako li slatko zazvučaste te majčine riječi. - 'Za tinji čas zadrhtavao je moj glas, ućeci one božanske riječi, pune milja za pobožna, pune nade i utjehe za nevoljnika. Mati je vruće šaptala za mnom; ostali i oni me pratili: amin! amin! amin!

- 'Zjenice moje amin!', šaptala majka, a one najslade riječi pojačale se, sve višim drhtajem, a jače ono djetinje 'amin' zvečilo.

- 'Mama! Mama!'

- 'Ah, što je, dušo materina?'

- 'Ja ću za babu amin!'

- 'Za babu, hrano moja, da mu Allah Džennet dade, za babu, jagodice moje.'"⁸

2.2. Kitnjasti stil

Kitnjast stil, prisutan u velikom dijelu Mulićeve proze, odlikuje se mnoštvom deskripcija, pridjeva i stilskih figura. Tako u jednoj crtici Mulić govori o mališanima i njihovim (ne)zgodama u zimskom periodu, upotrebljavajući obilje opisa i stilskih figura:

"... Jutro je. Na dvoru studeno, dah mrzne, svako se živ zbije kraj tople peći ili se primakne ognjištu, a još rano po neprohodnim putevima idu mali daci.

Promiču u onoj pustinji kao sjenke, kao da su mali daci pokriveni bijelom, snježnom haljom, miču i približuju se školi. Evo ih u školi. Oko nosa i usta palo im inje, sledilo se, a smrznutim opancima stupaju po podu kao da su na noge navukli neke spletene željezne gužve. Huču, pušu, odižu noge, sad jednu, sad drugu, trljaju smrzle ruke da se malo otkrave. Dolaze daci u školu da uče."⁹

2.3. Ih-forma

Vrlo često ih-forma, odnosno pripovijedanje u prvom licu, određuje Mulića kao pouzdanog naratora. Potkrijepit ćemo to sa nekoliko primjera iz Mulićeve posljednje zbirke priča, objavljene pod nazivom "*Iz naše mahale*", u kojima je upotrijebljena, upravo, ih-forma:

"Polagahno smo se penjali uz brdo Koznik. Kolovoško sunce silno je žarilo, pa nas poslije dugog hodanje još više umarala vrućina. Umorni, znojni, često

smo zastajali gledajući pred sobom gore naš cilj, visoki Koznik."¹⁰

"Osvanuo 26. dan mjeseca ramazana uoči mubareć-večeri Lejlei-Kadra. Još prije nego će se sleći mrak na zemlju i zasvjetlucati kandilji na munarama, osjećam u duši neku neobičnu radost. Sjećam se od lani, pa još od prijašnjih godina - uvijek me divne ramazanske večeri vesele. Osobito čarna večer Lejlei-Kadr."¹¹

2.4. Dijaloška forma

Što se tiče dijaloga, njime, također, obiluje Mulićeva proza. Dobar primjer nalazimo u proznoj sličici Hamdije Mulića koja je, skoro sva, ispunjena dijalogom. Iz nje izdvajamo jedan dio:

"Tako su se razgovarali i djeca se jednako radoznalo ogledavala po okolini grada.

- E nema, djeco, nitko ljepšeg mjesta od mene! - veli Jusuf.

- O! Oprosti, brate, Sarajevo je najljepši grad u našoj domovini. Ja sam se rodio u Sarajevu - započe Ahmed.

- Molim te, ne govori tako, ljepše je Bugojno... jel' de, gospodine, ljepše je Bugojno? - zaintačila Ajiša braneći svoj zavicaaj.

- De, duše ti, šutite! - sad će opet Halil. - Od Bihaća do Novog Pazara nema ljepšeg grada od Mostara."¹²

2.5. Prozni ambijent

I Mulić se, poput Mulabdića, sa simpatijama i naklonošću odnosi prema epskoj tradiciji. Pripovjedački ambijent i atmosferu svoje proze Mulić nalazi u svakodnevici kasabe; u narodu koji još uvijek gaji epsku tradiciju vojevanja i junačke etike,¹³ kao i lirski senzibilitet muslimanske narodne pjesme.¹⁴ Mulić je pripovjedač kojem se, s pravom, može pridodati atribut rodoljuba, tj. čovjeka koji živo osjeća rane svog naroda. Iako motiv može biti uzet iz samog rodnog Konjica, ipak, refleksije imaju opće značenje. One dosežu do najzabačenijeg sela i do najzaspalije svijesti.

Značajno je spomenuti da Mulićevu prozu, pored svih pobrojanih karakteristika, u ovom periodu, odlikuje slobodniji i literarniji stil, kao i spontanitet u pripovijedanju. Još uvijek, u njegovoj prozi, nemamo onog svođenja raskošne epike na jednostavnu odgojno-etičku namjenu, što će se, nešto kasnije, javiti kao njen neodvojivi elemenat. To je vrijeme u kojem Mulić traga za svojim pripovjedačkim identitetom, ali i vrijeme u kojem

se već nazire njegova težnja ka upotrebi proze u socijalne i didaktičke svrhe.

3. Stilsko-sadržajno izrastanje u samostalnog pripovjedača

Imajući već duže pripovjedačko iskustvo Mulić se lagahno oslobađao Mulabdićevog utjecaja, otkrivajući vlastiti inspirativni i tematski specifikum, vlastiti izraz i sistem oblika. Inspiraciju za svoju prozu Mulić nalazi u kulturno-socijalnim (ne)prilikama koje karakteriziraju muslimanski svijet, kome i sam pripada. On uviđa mnoge nedostatke: moralne, kod inteligencije, a kulturno-materijalne kod ostalog dijela muslimanskog svijeta. Mulić osjeća potrebe i jednih i drugih i, poput dobrog stručnjaka, uspostavlja dijagnozu, "propisujući", kroz svoju prozu, odgovarajuće recepte i terapiju. Bio je Mulić i pobožan, samilostan, mehkog srca, pa je tako i njegov stil, na neki način, proistekao iz tih osobina. Stil je lagahan i pojednostavljen, protkan elementima moralizma i etike, dok su blagost i skrušenost crte koje dominiraju.

3.1. Didaktičko-moralno svođenje

Važno je znati da je u sav Mulićev književni dar upregnuta istinska težnja ka odgajanju zdravijeg, prosvjećenijeg i sretnijeg društva. On svoju književnu znatiželju zadržava na događajima plemenite sadržine. Zanimaju ga moralni likovi, u svemu traži poticaj na činjenje dobra, međusobnog uvažavanja, čovjekoljublja. On otkriva primjere koji nedvojbeno upućuju na Pravi put, put ljubavi i zajedništva. Sve ovo nagovještava budući Mulićev manir u pisanju proze a to je didaktičko-moralno svođenje.

Mulićeva proza je sentimentalno nabijena. Ona treba buditi zaspale osjećaje, milovati srce, mamiti suze. Da čitaoca dovede do ganutosti.¹⁵ Kroz svoju prozu on prašta učinjeno i preklinje recipijenta da čini dobro i postupa pravedno. Takva proza je vrlo precizno i tačno adresirana. Ona neće zaobići ni jednu muslimansku porodicu ugroženu neprosvijećenošću, s jedne strane, ili kakvim kulturno-etičkim nedostacima, s druge strane.

Sve jače prisutna težnja za socijalno-didaktičkim angažiranjem najavljivala je novi

period u Mulićevoj naraciji. To je neminovno dovelo i do, u početku, neznatnih a kasnije očiglednih, promjena u stilu. Njegov stil i dalje ostaje originalan, ali lagahno osiromašuje. Rečenice postaju kratke i oslobođene svega što bi moglo ponijeti epitet nebitnog. Cilj je što prije ispričati događaj tako da bi njegova prezentacija mogla poslužiti svojoj odgojnoj svrsi. Po formi Mulićeva proza počinje ličiti narodnoj anegdoti. Likovi, odnosno osnovne odlike njihovih karaktera, i dijalozi postaju naglašeni upravo iz razloga što su oni nosioci te socijalno-didaktičke, odnosno moralno-etičke poente. Nesumnjivo, ovakav razvoj ostavit će neizbrisive tragove na literarnom planu Mulićevog opusa. Iz ove angažiranosti Mulić se nikada više neće moći povratiti. Skoro sam po sebi nameće se zaključak da je Mulić svjesno žrtvovao svoj pripovjedački dar zarad moralno-etičkih i prosvjetiteljsko-didaktičkih ciljeva.

3.2. Dječija proza Hamdije Mulića

Na tragu tog angažiranog sentimentalno-dobronamjernog humanizma nastala je dječija proza ovog višestranog kulturnog radnika.¹⁶ Veliki dio Mulićevog opusa posvećen je najmlađima, "našim janjcima", kako ih sam pisac naziva.¹⁷ Mnogi se slažu da je Hamdija Mulić jedan od prvih ovdašnjih muslimanskih dječijih pisaca.¹⁸ Unutarnja snaga koja je Mulića tjerala da piše ovakvu prozu imala je dvojak uzrok. Na jednoj strani do izražaja dolazi njegova ljubav prema djeci i omladini. On je u njima vidio budućnost svoga naroda i nadu da će ta budućnost biti svijetla. Želio je, iz dna duše, da i sam, na tom planu, što više doprinese. S druge strane bio je to nesalomiv Mulićev idealizam i iskrena odanost pozivu muallima,¹⁹ odgajatelja i narodnog prosvjetitelja. Svoj najveći doprinos u popravljaju prilika u narodu, kad je (ne)prosvjećenost u pitanju, Mulić je vidio u ulozi dječijeg pisca.

Neku vrstu književno-odgajateljskog zavjeta najmlađima Mulić daje u uvodnom pasažu jedne prozne crtice, u kojem se, svojim "janjcima", obraća sljedećim riječima:

*"Pratiću vas, mala siročadi, i čuvati da ne budete nesrećni, koliko to mogu kao čovjek."*²⁰

Time je, na neki način, udaren temelj značajnom segmentu Mulićeve proze i ujedno istaknut moto kojim će ta proza biti obilježena. Mulić u djeci

i omladini već vidi buduće roditelje, odgajatelje i nosioce društvenog prosperiteta. On za njih mnogo radi, ali od njih mnogo i očekuje.

Didaktička angažiranost ove proze ogleđa se u konkretnoj pedagoškoj poruci koju dječija proza nosi u sebi. Ta se didaktička poruka treba iz dačkih klupa preseliti na ulicu, prodrijeti u porodicu.²¹ U kontekstu tih nastojanja Mulićeva proza stavlja težište na konkretnu odgovornost roditelja za odgajanje njihovih nasljednika.²² U roditeljima on pronalazi, s jedne strane, krivce za neodgojenost djece, a s druge, svoje neposredne pomagače i saradnike kojima u moralnu dužnost stavlja direktno napućivanje djece na činjenje dobrih djela.²³

Rezimirajući sve ovo mogli bismo kazati da je osnovna karakteristika Mulićeve dječije proze odgojna težnja koja se potcrtava i ističe u prvi plan. Stil je u potpunosti potčinjen cilju. A književni oblik najčešće se svodi na scensko-pripovjedačku postavku.

4. Redukcija Mulićeve proze na didaktičko-prosvjetiteljski cilj

4.1. Potpuna angažiranost

Do sada smo o Muliću govorili kao o pretežno didaktički angažiranom prozaisti. Međutim ta angažiranost je bila samo jedna od karakteristika njegovog književnog opusa. Sada dolazimo do završnog stadija u Mulićevom bavljenju književnim radom, u kojem se njegova kompletna proza sa svim formalnim i suštinskim osobenostima, potčinjava moralno-didaktičkom cilju. Mulićev dosadašnji odgojno-etički manir prelazi u prvi plan njegove naracije. Gledajući njegove pripovjedačke sposobnosti i stvaralački duh stječe se dojam da je Mulić drugačije mogao utrošiti svoj radni vijek, međutim slijedeći humanističke motive on se okrenuo konkretnoj stvarnosti i čovjeku - savremeniku. Oteo se zamkama ljudske sujete i izbjegao utjecaju jednog dijela korumpirane inteligencije kojima su vlastiti interesi bili najveći ideal u životu. On se direktno okreće njima i, bez uvijanja i vrlo hrabro, ukazuje na njihove nedostatke. U ranijoj prozi Mulić je sebi mogao priuštiti malo pripovjedačke širine i "izleta" izvan didaktičko-prosvjetiteljskog okvira kao i više lične inspiracije. Sada se to skoro izgubilo. Mulić je lični stav potpuno poistovjetio sa društvenim ciljem, a društveni cilj je izvodio iz iskrene želje za kulturnim prosperitetom

svoga naroda. Njegova negdašnja pripovjedačko-feljtonska, i često satirična, proza lagahno mijenja oblik i svodi se na mnogo kraću i efikasniju formu, naginjući ka upotrebi basne u službi društvene kritike.²⁴ Didaktičko-prosvjetiteljsku poentu izražavao je preko svojih junaka koje je, nerijetko, stavljao u uloge muallima, učitelja, imama i sl. Formalnostilske odlike Mulićeve proze, u ovom periodu, jesu oštra predočjenja i direktni prigovori umjesto, ranijeg, dobroćudnog podsticanja i apela. Najčešće se, kao književne vrste, pored pripovjedaka, sada javljaju basne i anegdote.

4.2. Kritika inteligencije

Kroz ovu, do kraja angažiranu prozu, Mulić je izrekao oštre kritike na račun indolentnosti i sterilnosti inteligencije. Vrijeme u kojem je on živio nije bilo bez uleme, ali je, sudeći po njegovim kritikama, ta ulema, jednim dijelom, bila neinventivna, korumpirana i moralno degradirana. On nije mogao mirno posmatrati jednu duhovnu tragediju koja se događala pred njegovim očima. Neprestano je tražio uzroke duhovnoj i moralno-etičkoj agoniji. Tako je, neminovno, došao do zaključka da mnogi od onih koji nose epitet muslimanskog intelektualca nisu ništa drugo do obični pseudointelektualci. Mulić ih, kroz svoju prozu, optužuje za raskalašen život, odanost piću, "zabavi" i drugim civilizacijskim bolestima. Kritikuje ih za patvorenje islamske kulture, uvođenje brojnih vulgarnih novotarija, pomodarskih tuđih običaja i stranih riječi koje kvare jezik. Ukratko, on se, kroz svoju prozu, kritički osvrnuo na cjelokupnu stvarnost i aktuelne probleme Bošnjaka-muslimana.²⁵ Neizlječivo ga iritira opća društvena letargija i zabludjelost. Oštricu svog pera Mulić usremljuje i na ljude od politike. Među njima prepoznaje političke profitere i sumnjive opozicionare.²⁶

Poslije svega, u svom proznom štivu, Mulić nije zaobišao ni problem socijalne nejednakosti, koju oštro osuđuje.²⁷

Nema sumnje da je Mulićeva proza namijenjena muslimanskoj populaciji. Međutim, mnogi junaci iz njegovih pripovjedaka nose kršćanska imena. To je zato što Mulić u svom prosvjetiteljskom djelovanju nije izgubio iz vida ni nemuslimansku populaciju. Na jednom mjestu on kaže:

*"Ima u selu i hrišćana. I oni su, da i oni - moj narod."*²⁸

BILJEŠKE

1. H. Mulić, *Rodoslovlje Mulića*, str. 16-17.
2. Ibidem, str. 17.
3. H. Mulić, *Iz života za život*, str. 7.
4. Muhsin Rizvić, *Književno stvaranje muslimanskih pisaca u BiH u doba A-U vladavine*, "Hamdija Mulić", str. 237-238, knj. II.
5. Ibidem (U pisanju ovog poglavlja najviše sam se oslanjao na ovo Rizvićevo djelo.)
6. Ata Nerćes (Hamdija Mulić), "Iz sužanjstva", *Behar*.
7. A. Nerćes, "Uspomena u narodu", *Behar*.
8. A. Nerćes, "Iz sužanjstva", *Behar*.
9. H. Mulić, "U seoskoj školi", u: *Naša knjiga*, str. 9.
10. H. Mulić, "Česma na brdu Kozniku", u: *Iz naše mahale*, str. 16.
11. H. Mulić, "Mubareć-večer", u: *Iz naše mahale*, str. 16.
12. H. Mulić, "Lijepa naša domovina", u: *Iz naše mahale*, str. 9-16.
13. Primjere ovoj tezi nalazimo, između ostalog, i u sljedećim crticama: "Iz sužanjstva", "Jašar - Bajraktar", "Pod kulom Ali-paše Rizvanbegovića", "Naš pjevač", *Behar*.
14. Crtice u kojima je zadržan senzibilitet ženske muslimanske pjesme: "Mladost - ludost", "Dert", *Behar*.
15. Da u tome i uspijeva uvjeravaju nas njegove pripovijetke poput "Iz sužanjstva" i druge.
16. Potrebno je, bar usput, kazati da se Mulić nije bavio pisanjem poezije.
17. H. Mulić, "Moji janjci", u: *Iz naše mahale*, str. 101-103.
18. Hfz. Mahmut Traljić, "Hamdi-ef. Mulić", *Glasnik VISA*, 43/1980, br. 3, str. 265.
19. U proznoj crtici "Mali Meho", objavljenoj u *Beharu*, o svom pozivu Mulić kaže:
"Divan je poziv biti učitelj, odgajati i naučavati hrpu sitne dječice, i to jednako milo, s jednakom pažnjom voditi ih cilju što se zove: čovječnost."
20. A. Nerćes, "Mali Meho", *Behar*.
21. Primjeri Mulićeve proze u kojoj se ovakav zahtjev ispunjava: "Roditeljska muka", "Mali Meho", "Pogreška" i druge.
22. U crtici "Djeca" (*Behar*) Mulić kaže: "Roditelji, roditelji, vaša su djeca odraz vašeg odgoja, vaših života".
23. Primjeri: "Šećo", "Sekser i ekser", "Kradljivac", "Čistoća i red" i dr.
24. Primjeri: "Tukac i tuka", "Gljive", *Behar*.
25. A. Nerćes, "Iz sličica sa Neretve", Jedno pismo novijeg datuma, *Gajret*, 3/1910, 7-8, str. 114-115.
26. Primjeri: "U službi naroda", "Maconja", *Behar*.
27. Primjer: "Osuda", *Behar*.
28. A. Nerćes, "Uspomena sa sela" (Crtica iz dnevnika), *Gajret*, 4/1911, br. 3, str. 38.

Summary**ISLAMIC PEDAGOGICAL THOUGHT
OF HAMDİJA MULIĆ**

Ifet Mustafić

Hamdija Mulić was one of the first Muslim-Bosniak intellectuals who seriously concerned himself with the pedagogical thought. He was also a literary, out of whose love for the young ones grew children's prose. Hence, Hamdija Mulić is rightfully considered one of the first Muslim children's writer.

He participated in all of the more significant events dealing with school reform and the enlightenment of the Muslim population. He was a contributor to a great number of magazines of that time, and has produced several of his own publications. He wrote critiques, short stories, sketches, articles, anecdotes...

The complete life and the entire works of Hamdija Mulić are interwoven with the pedagogical theme which pervades his theoretical and practical works.

That which merits particular attention is the fact that Hamdija Mulić is one of the founders of the Muslim pedagogical thought and Islamic pedagogy as a science in these parts.

Together with his contemporaries: Mulabdić, Serdarević, Repovac, Čaušević and others, Mulić characterized his time and left a mark in the field of enlightenment and pedagogical work.

موجز**الفكر التربوي الإسلامي عند حمدي موليت.**

عفت مصطفيت.

كان حمدي موليت. من أوائل المثقفين المسلمين البوسنيين الذين اهتموا جدوا بالقضية التربوية. لقد كان حمدي موليت. أدبيا، وأدى حبه و.فقته بالأجيال ال.إبة إلى ظهور مؤلفاته المخصصة للأطفال، وبذلك يمكن اعتباره بحق واحدا من أوائل كتّاب الأطفال من المسلمين في البوسنة والهرسك.

أرك في جميع الأحداث الهامة التي واكبت التجديد في مناهج وعملية التعليم عند المسلمين. وكان زميلا للعديد من المجلات في عصره، كما أنه نشر عددا من المؤلفات. كتب في النقد، والرواية، والمقتطفات، والمقالات، والنوادر وغيرها. تتميز حياته وأعماله بالخيط التربوي المنسوج في أدائه النظري والعملية.

وأهم ما يذكر عن حمدي موليت. هو كونه أحد المؤسسين للفكر التربوي عند المسلمين، وكذلك علم التربية الإسلامية في بلادنا.

لقد ترك حمدي موليت. أثرا كبيرا في عصره وخاصة في مجال التربية والتعليم، وبذلك انضم إلى كوكبة الم.اهير من معاصريه أمثال: ملاعبديت.، سردارفيت.، ريبوفاتس، ت.او.يفيت.، وغيرهم..

m